

ทำอย่างไรจึงจะเรียนกฎหมายให้ได้ดี

วิภา จันทพันธุ์

เมื่อกล่าวถึงการเรียนกฎหมาย หลายคนอาจมองและจินตนาการไปว่าเป็นเรื่องที่แสนจะน่าเบื่อเหมือนการเข้าฟังอาจารย์ผู้สอนบรรยายและผู้เรียนก็นั่งจดบันทึกคำสอนทั่วไปปรององกว่าจะหมดเวลาเรียน อีกทั้งเนื้อหาที่เรียนมีความละเอียดซับซ้อน แต่แท้จริงแล้ววิชากฎหมายนั้นมีเสน่ห์มากกว่าที่เราคิด

เราเคยสงสัยกันไหมว่าทำไมผู้ที่ประสบความสำเร็จทางวิชาชีพกฎหมายแต่ละท่านมักต้องการหรือเชิญชวนให้บุตรหลานของตนเรียนกฎหมาย หรือ เวลาที่เราบอกใครต่อใครในสังคมว่าเราเป็นนักเรียนกฎหมาย หรือ เป็นนักกฎหมาย ทุกคนมักจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบในทางชื่นชมแสดงกลับมาให้เห็น

เชื่อว่าหลายคนคงต้องเคยมีประสบการณ์ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวมา คำตอบก็คงเป็นเพราะ การเรียนวิชากฎหมายเป็นเรื่องของการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เป็นการเรียนรู้กฎ ระเบียบ และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทุกคนในสังคมต้องถือปฏิบัติ เป็นวิชาความรู้ที่ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน สมดังภาษิตกฎหมายที่ว่า “ที่ใดมีสังคมที่นั่นมีกฎหมาย” นอกจากนั้น นักกฎหมายยังต้องเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนอื่น ดังนั้น นักกฎหมายจึงได้รับการยอมรับในสังคมว่า เป็นคนฉลาดคิด ฉลาดพูด มีเหตุผล มีความรู้ความสามารถ เพราะต้องคอยเป็นที่พึ่งช่วยแก้ปัญหาให้กับคนอื่นเสมอๆ

ลักษณะทั่วไปของการเรียนและการสอบกฎหมาย

การเรียนกฎหมายเป็นการเรียนที่ค่อนข้างสบาย เพราะอาจารย์ผู้สอนมักจะบรรยายเนื้อหาข้อกฎหมายอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งยกคำพิพากษาศาลฎีกามาให้เห็นเป็นตัวอย่างในการปรับใช้กฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง และอาจมีเหตุการณ์ หรืออุทธรณ์ ซึ่งอาจารย์ผู้สอนประสบเหตุการณ์มาถ่ายทอดเป็นวิทยาทานให้นักศึกษาฟังบ้างเป็นครั้งคราวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและให้นักศึกษารู้สึกสนุกสนานในการเรียน ส่วนนักศึกษามีหน้าที่จดบันทึกลงสมุดหรือที่เรียกติดปากกันว่า “จดเลคเชอร์” นั้นเอง ซึ่งโดยมากอาจารย์จะไม่ค่อยสั่งงาน เพราะวิชากฎหมายเป็นเรื่องของเนื้อหาความรู้ทางกฎหมายที่ต้องอาศัยการอ่านหนังสือเป็นหลัก ไม่จำเป็นต้องทำผลงานหรือชิ้นงานใด ๆ ถ้าอาจมีบ้างก็เป็นรายงานทางกฎหมายทั่วไป

ที่ช่วยฝึกทักษะทางการค้นคว้าและการวิเคราะห์ ดังนั้น หน้าที่หลักของนักศึกษา กฎหมายจึงมีเพียงแค่การเข้าเรียนฟังคำบรรยาย และ การอ่านหนังสือเตรียมตัวสอบเท่านั้น

การสอบวิชากฎหมาย โดยมากไม่มีทั้งคะแนนเก็บ และ การสอบกลางภาค (Midterm Examination) แต่ละวิชาจะมีการสอบเพียงครั้งเดียว คือ การสอบปลายภาค (Final Examination) 100 คะแนนเต็ม เป็นข้อสอบอัตนัยทั้งสิ้นไม่มีข้อสอบปรนัย ซึ่งนักศึกษาจำเป็นต้องตอบข้อสอบให้ได้คะแนนตั้งแต่ 60 คะแนน ขึ้นไปจึงจะสอบผ่าน ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หากได้คะแนนน้อยกว่านั้นถือว่าสอบตก ต้องลงทะเบียนเรียนใหม่ใน ภาคการเรียนถัดไปไม่มีการสอบซ่อม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเรียนที่สบาย แต่เป็นการสอบที่ไม่ ง่ายเลย จนมีคำพูดติดตลกของนักศึกษากฎหมายที่ชอบพูดแซวกันเสมอว่า “สอบได้เป็น เรื่องตลก สอบตกเป็นของธรรมดา” เพราะถ้าทำข้อสอบไม่ได้เพียงสองข้อก็อาจจะทำให้สอบ ตกได้ ฉะนั้น ในการเรียนและการสอบกฎหมายให้ประสบความสำเร็จจึงจำเป็นต้องอาศัย การวางแผน และ ความมีระเบียบวินัยในการอ่านหนังสือของผู้เรียนเป็นอย่างมาก

การเข้าเรียน

นักศึกษารุ่นน้องสอบถามผู้เขียนเสมอว่า การเรียนกฎหมายจำเป็นต้องเข้าเรียนใน วิชาที่อาจารย์ผู้สอนไม่เช็คชื่อหรือไม่ หรืออ่านหนังสือเอาเองจะดีกว่า

จากประสบการณ์ของผู้เขียน เห็นว่า การเข้าฟังการบรรยายของอาจารย์ผู้สอนใน ระดับปริญญาตรี มีความสำคัญอย่างมาก เพราะการเข้าเรียนช่วยทำให้นักศึกษาเข้าใจใน วิชาที่เรียนง่ายขึ้นภายในเวลาอันรวดเร็ว สามารถเห็นภาพ ตลอดจนเลือกใช้กฎหมายได้ อย่างถูกต้องตามที่อาจารย์ผู้สอนยกตัวอย่าง และรู้ขอบเขตเนื้อหาของวิชานั้น ๆ ว่า ส่วนใด มาตราใดเป็นเรื่องหลักสำคัญ มาตราใดเป็นข้อยกเว้น หรือมาตราใดเป็นเพียงรายละเอียด อีกทั้งยังช่วยให้ทราบว่าอาจารย์ผู้สอนเน้นเนื้อหาเรื่องใดเป็นพิเศษ เคยยกตัวอย่างใดไว้ใน เรื่องนั้น อันเป็นประโยชน์อย่างมากที่ช่วยให้ประหยัดเวลาในการดูหนังสือทบทวนก่อนสอบ ปลายภาค โดยมากอาจารย์ผู้สอนจะไม่ออกข้อสอบนอกเหนือไปจากที่บรรยายในห้องเรียน หรือ บางครั้งอาจออกข้อสอบคล้ายกับที่ยกตัวอย่างในห้องเรียน และที่สำคัญไปกว่านั้น นักศึกษาที่เข้าเรียนยังมีโอกาสได้รับฟังประสบการณ์ทางวิชาชีพกฎหมายต่างๆ ที่อาจารย์ ผู้สอนเล่าให้ฟังเป็นเกร็ดความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ ช่วยให้นักศึกษาได้เห็นแง่มุมที่แตกต่างกัน ออกไปในสังคม และช่วยฝึกให้นักศึกษามีหลักคิดในทางกฎหมาย (Legal mind) อีกด้วย นอกจากนี้นักศึกษาที่เข้าเรียนยังสามารถพูดคุยซักถามอาจารย์ผู้สอนในเรื่องที่ไม่เข้าใจ หรือ ขอความเห็นทางกฎหมายในเรื่องอื่นจากท่านอาจารย์ได้ เพราะอาจารย์ผู้สอนกฎหมายส่วน

ใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับความเคารพนับถืออย่างมากในวงการศึกษาพหุภพ การทำความเข้าใจในฐานะครูกับศิษย์ ถือว่าเป็นโอกาสที่ดีของเราอีกอย่างหนึ่ง

อย่างไรก็ดี การเข้าเรียนเป็นเพียงส่วนช่วยให้การศึกษากฎหมายง่ายขึ้นเท่านั้น การจะประสบความสำเร็จในการเรียนกฎหมายจำต้องอาศัยการอ่านหนังสืออย่างมาก ในชีวิตของผู้เขียนไม่เคยเห็นนักกฎหมายท่านใดประสบความสำเร็จได้โดยไม่อ่านหนังสือ

ในส่วนของการเข้าเรียน ผู้เขียนแนะนำให้นักศึกษาเข้าฟังการบรรยายทุกวิชา แม้ว่าวิชานั้นอาจารย์ผู้สอนจะไม่เช็คชื่อก็ตาม โดยควรเข้าเรียนตั้งแต่การบรรยายครั้งแรกจนจบการบรรยายครั้งสุดท้าย หลาย ๆ คนอาจคิดว่าคำบรรยายครั้งแรกไม่มีความสำคัญเท่าไรนัก แต่บ่อยครั้งผู้เขียนพบว่า อาจารย์ผู้สอนจะอธิบายขอบเขตเนื้อหาที่จะสอนในครั้งแรก พร้อมทั้งให้ข้อสังเกตเรื่องที่สำคัญไปในครั้งนี้ทีเดียว ซึ่งอาจเป็นประโยชน์แก่นักศึกษาอย่างมากในการสอบปลายภาค ที่เป็นเช่นนี้เพราะอาจารย์ผู้สอนต้องการหลีกเลี่ยงการบรรยายสรุปในครั้งสุดท้ายเพราะกลัวนักศึกษาที่ไม่เคยเข้าเรียนจะมาฉวยโอกาสเอาแนวข้อสอบจากการเข้าเรียนครั้งสุดท้ายเพียงครั้งเดียว

ในระหว่างที่เข้าฟังการบรรยายในแต่ละครั้ง ผู้เขียนแนะนำให้เลือกที่นั่งในส่วนหน้าของห้องเรียนเพื่อจะได้มีสมาธิจดจ่อในการฟังคำบรรยาย และไม่ถูกรบกวนสมาธิจากเพื่อนที่ไม่ตั้งใจเรียนซึ่งส่วนใหญ่จะนั่งอยู่หลังห้องเรียน นักศึกษาควรจดบันทึกย่อ (จดเลคเชอร์) ตลอดเวลาที่ฟังการบรรยาย เพื่อประโยชน์ในการทบทวนหลังเลิกเรียนและก่อนสอบปลายภาค นอกจากนี้การจดบันทึกย่อในสมุดยังช่วยให้นักศึกษามีสมาธิอยู่กับคำบรรยาย ไม่่วงนอน และถือว่าการฝึกย่อความและฝึกเขียนในขณะเดียวกัน การจดบันทึกเช่นนี้ทำให้นักศึกษาสามารถทราบได้ว่าตนเองเข้าใจในเรื่องที่อาจารย์ผู้สอนบรรยายมากน้อยเพียงใด

นักศึกษาไม่ควรเข้าเรียนสาย เพราะอาจทำให้พลาดเนื้อหาสาระที่อาจารย์ผู้สอนได้บรรยายไปในช่วงแรกและทำให้ยากแก่การเข้าใจในเรื่องที่อาจารย์กำลังพูดถึง ทั้งยังทำให้เพื่อนคนอื่น ๆ ในห้องเรียนเสียสมาธิอีกด้วย เมื่อเสร็จสิ้นการบรรยายหากนักศึกษามีคำถามสงสัยควรปรึกษาอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง หรือมุมมองที่ชัดเจนมากขึ้นนอกจากการอ่านหนังสือ การพูดคุยซักถามอาจารย์ผู้สอน ย่อมเป็นผลให้อาจารย์ผู้สอนเห็นถึงความตั้งใจของผู้เรียน และจดจำนักศึกษาที่ถามคำถามได้

การอ่านหนังสือและการทำความเข้าใจด้วยบทกฎหมาย

การอ่านหนังสือและการทำความเข้าใจด้วยบทกฎหมายเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดในการเรียนกฎหมาย ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วว่า “ไม่มีใครประสบความสำเร็จในวิชาชีพกฎหมายได้โดยไม่อ่านหนังสือ” ดังนั้น นักศึกษากฎหมายทั้งหลายจำต้องวางแผนให้ได้ว่า ในหนึ่ง

ภาคการศึกษานั้น จะแบ่งเวลาในการอ่านหนังสือและค้นหาเจตนารมณ์ของตัวบทกฎหมาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างไร

ปัญหาที่นักศึกษากฎหมายหลายคนต้องพบเสมอ คือ การเลือกหนังสือที่จะอ่าน เพราะหนังสือกฎหมายนั้นมีมากมายหลายสำนักพิมพ์ แต่สำนักพิมพ์ไหนดีที่สุดสำหรับการเตรียมตัวสอบ

ผู้เขียนขอแนะนำให้นักศึกษาอ่านหนังสือกฎหมายที่จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภา ซึ่งอาจารย์ผู้บรรยายกฎหมายที่สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้เขียน เหตุที่ผู้เขียนแนะนำเพราะเป็นหนังสือกฎหมายที่มีเนื้อหาถูกต้องสมบูรณ์พร้อมคำพิพากษาศาลฎีกาที่สำคัญในแต่ละเรื่อง เรียบเรียงดี และตามประสบการณ์ของผู้เขียน ข้อสอบมักออกไม่เกินไปจากเนื้อหาที่อยู่ในหนังสือเหล่านี้ ที่สำคัญเมื่อนักศึกษาจบปริญญาตรีแล้ว ทำการศึกษาต่อที่สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา นักศึกษาจะได้มีพื้นฐานความรู้กฎหมายที่ดีเพราะเคยอ่านผ่านตามาบ้างแล้ว อย่างไรก็ตามถ้าอาจารย์ผู้สอนได้แนะนำให้อ่านหรือใช้หนังสือเล่มใดประกอบการเรียน นักศึกษาก็ควรใช้หนังสือเล่มนั้นเป็นหลัก แต่นักศึกษาควรจะมีหนังสือกฎหมายที่จัดพิมพ์โดยเนติบัณฑิตยสภาอีกเล่มหนึ่งไว้เพื่อค้นคว้าเพิ่มเติม หรือ อ่านเปรียบเทียบกันในส่วนที่ไม่เข้าใจเพื่อให้ได้รายละเอียดที่เพิ่มขึ้น

ในการอ่านหนังสือนั้นยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่นักศึกษาไม่ควรมองข้าม คือ การอ่านคำพิพากษาศาลฎีกา เพราะคำพิพากษาศาลฎีกาถือเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับใช้กฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง นักศึกษาควรสังเกตการใช้ถ้อยคำสำนวนทางกฎหมายจากคำพิพากษาศาลฎีกาเพื่อเป็นแนวทางในการเขียนตอบข้อสอบ นอกจากนี้คำพิพากษาศาลฎีกายังมีหลักกฎหมายที่อธิบายเพิ่มเติมบทกฎหมายในแต่ละมาตราด้วย ฉะนั้น ด้วยเหตุผลที่กล่าวมานี้ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่า คำพิพากษาศาลฎีกานั้นไม่มีความสำคัญ แต่อย่างใดกับระบบกฎหมายไทย เนื่องจากประเทศไทยเป็นระบบประมวลกฎหมาย (Civil law)

เมื่ออ่านหนังสือแล้ว นักศึกษาควรที่จะจดใจความสำคัญ ความหมายเฉพาะของคำในตัวบทกฎหมาย หรือ หลักกฎหมายสำคัญจากคำพิพากษาศาลฎีกาไว้ข้าง ๆ ตัวบทกฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการทบทวน นักศึกษาควรมีประมวลกฎหมายสองเล่ม เล่มใหญ่เอาไว้จัดรายละเอียดสำหรับทบทวน เล่มเล็กเอาไว้พกติดตัวเข้าห้องเรียน หรือ ท่องระหว่างเดินทาง

ตัวอย่างการจดใจความสำคัญข้างตัวบทกฎหมาย

ป.วิ.พ. มาตรา 4 (1) บัญญัติว่า คำฟ้อง ให้เสนอต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาลไม่ว่าจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่

นักศึกษาควรจดว่า มูลคดีเกิดขึ้น หมายถึง เหตุอันเป็นที่มาแห่งการโต้แย้งสิทธิอันจะทำให้โจทก์มีอำนาจฟ้อง หรือจดว่า ภูมิลำเนาหมายถึงอะไร เป็นต้น

การท่องตัวบทบัญญัติของกฎหมายในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอีกประการหนึ่งสำหรับการสอบกฎหมาย เพราะจะทำให้คำตอบของผู้ตอบมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เนื่องจากมีหลักกฎหมายอ้างอิง น่าอ่านเพราะมีสำนวนกฎหมายตามถ้อยคำในตัวบท การท่องตัวบทกฎหมายได้ย่อมแสดงให้เห็นเบื้องต้นว่าผู้ตอบมีความรู้กฎหมาย มีข้อกฎหมายสนับสนุน หากสามารถแสดงเจตนารมณ์ของกฎหมายบทนั้นได้อีกด้วยก็จะช่วยให้ได้คะแนนดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การท่องตัวบทกฎหมายได้ยังช่วยให้ผู้ตอบเขียนคำตอบได้เร็วมากขึ้น ไม่ต้องเสียเวลาไปกับการนึกถ้อยคำในตัวบทระหว่างทำข้อสอบ อย่างไรก็ตาม การท่องตัวบทกฎหมายนั้นไม่จำเป็นต้องท่องทุกมาตราแต่อย่างใด นักศึกษาสามารถเลือกท่องเฉพาะมาตราที่สำคัญและจำเป็นสำหรับวิชานั้น ๆ ก็น่าจะเพียงพอแล้ว

การวางแผนการอ่านหนังสือและการทำความเข้าใจตัวบทกฎหมาย

การวางแผนการอ่านหนังสือและการทำความเข้าใจตัวบทกฎหมายนั้นแท้จริงแล้วขึ้นอยู่กับลักษณะการดำรงชีวิตของแต่ละคน บางคนชอบนอนเร็วเพื่อตื่นมาอ่านหนังสือตอนเช้า หรือบางคนไม่ชอบตื่นเช้าจึงเลือกที่จะนอนดึกอ่านหนังสือดึกและตื่นสาย บางคนชอบอ่านหนังสือวันละสองสามชั่วโมง ศึกษาตัวบทวันละสองมาตรา แต่อ่านและท่องทุกวันตั้งแต่เปิดเทอมจนสอบ ในขณะที่บางคนชอบอ่านหนังสือวันละหลาย ๆ ชั่วโมง ศึกษาตัวบทวันละหลาย ๆ มาตรา แต่อ่านก่อนสอบเพียงไม่กี่เดือน ดังนั้นเป็นหน้าที่ของนักศึกษาแต่ละคนที่ต้องทำการสำรวจความต้องการของตนเองและวางแผนให้ตนมีเวลาอ่านและทำความเข้าใจตัวบทกฎหมายให้ทันการสอบปลายภาค ในที่นี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการแบ่งเวลาอ่านหนังสือและการทำความเข้าใจตัวบทกฎหมายของผู้เขียนเอง ซึ่งถ้าถูกใจผู้อ่านท่านใดก็สามารถนำไปปรับใช้ได้

โดยส่วนตัวแล้วผู้เขียนเป็นคนชอบเข้าสังคม ผู้เขียนจึงต้องจัดสรรเวลาสำหรับท่องเที่ยว สังสรรค์กับเพื่อน ครอบครัวย ออกกำลังกาย รวมทั้งแบ่งเวลาเพื่อร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยและสังคมบางเป็นครั้งคราว ดังนั้น ผู้เขียนจึงแบ่งเวลาในหนึ่งภาคการศึกษาออกเป็นสองช่วง คือ ช่วงก่อนการสอบกลางภาค กับ ช่วงหลังการสอบกลางภาค

ช่วงก่อนสอบกลางภาค ผู้เขียนจะเตรียมตัวอ่านหนังสือก่อนเข้าเรียนในแต่ละวิชา โดยอ่านเฉพาะบทที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อาจารย์ผู้สอนจะบรรยายในแต่ละวัน เพื่อช่วยให้ฟังคำบรรยายเข้าใจมากขึ้น และหากผู้เขียนไม่เข้าใจเนื้อหาส่วนใดก็จะถามอาจารย์ผู้สอนเสมอ หลังจากเข้าฟังคำบรรยายอย่างจดจ่อและสม่ำเสมอแล้ว ผู้เขียนจะใช้เวลาว่างจากการเรียนเพื่อสังสรรค์กับเพื่อน ครอบครัวยุติ ดูนั่งฟังเพลง หรือทำกิจกรรมอื่น ๆ ตามประสาวัยรุ่นนั้ว ๆ ไป ถือได้ว่าช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาเก็บเกี่ยวพลังความสุขสำหรับผู้เขียนเลยทีเดียวที่ได้

ช่วงหลังการสอบกลางภาค นอกจากการเข้าฟังคำบรรยายในห้องเรียนแล้ว ผู้เขียนใช้เวลาทั้งหมดสำหรับการอ่านหนังสือและท่องตัวบทกฎหมาย ผู้เขียนจะไม่ออกไปเที่ยวหรือเดินทางไปรับประทานอาหารไกล ๆ หลีกเสี่ยงการคุยโทรศัพท์และการเล่นอินเทอร์เน็ต เพราะจะทำให้เสียเวลาอ่านหนังสือ

ผู้เขียนจะอ่านหนังสือให้จบเป็นรายวิชาไป จดรายละเอียดใจความสำคัญลงตัวบทเสมอ ๆ เพื่อประโยชน์ในการอ่านทวนก่อนสอบ เมื่ออ่านหนังสือพร้อมทั้งทำความเข้าใจถึงประมวลกฎหมายเรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนจะนำสมุดที่เคยจดไว้เมื่อเข้าฟังคำบรรยายในห้องเรียนมาอ่านเพื่อดูว่าเนื้อหาตรงจุดใดสำคัญ หลังจากนั้นก่อนสอบผู้เขียนจะท่องบทบัญญัติกฎหมายทวนทุกมาตราที่เคยท่องไว้ พร้อมทั้งอ่านโน้ตย่อ ต่าง ๆ ที่จดไว้ข้างตัวบทด้วย

การเขียนคำตอบข้อสอบ

การเขียนตอบข้อสอบให้ดีขึ้น นักศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายเป็นอย่างดี เพราะการตอบข้อสอบกฎหมายนักศึกษาต้องเขียนบรรยายเอาข้อกฎหมายปรับเข้ากับข้อเท็จจริง พร้อมทั้งแสดงเหตุผลทางกฎหมายโดยเอาหลักกฎหมายมาสนับสนุน ถ้าเป็นการเขียนตอบแบบพันธงไม่ให้เหตุผลทางกฎหมาย คะแนนที่ได้ก็จะไม่ดี แม้จะถูกต้องตรงกับรชคำตอบก็ตาม ภาษาที่ใช้ก็ควรเป็นภาษากฎหมาย ผู้เขียนขอให้นักศึกษาสังเกตการใช้ถ้อยคำของคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นแนวทางในการเขียนคำตอบ

การฝึกทำข้อสอบเก่าสามารถช่วยให้นักศึกษามีทักษะการตอบข้อสอบดีขึ้น โดยในการฝึกทำข้อสอบเก่าแต่ละครั้ง ผู้เขียนขอแนะนำให้นักศึกษาอ่านข้อเท็จจริงแล้วฝึกจับประเด็นว่า ในข้อเท็จจริงนั้นคำถามถามที่ประเด็น และมีข้อกฎหมายใดเกี่ยวข้องบ้าง จากนั้นลงมือเขียนคำตอบใส่กระดาษ เมื่อตอบเสร็จแล้วเอาไปตรวจกับรชคำตอบเพื่อเช็คดูว่า เราขาดตกบกพร่องสิ่งใดไปบ้างเพื่อพัฒนาต่อไป

อนึ่ง นักศึกษาควรจับเวลาในการฝึกทำข้อสอบเก่า ให้เวลาฝึกเท่ากับเวลาทำข้อสอบจริงเพื่อจะได้ฝึกบริหารเวลาทำข้อสอบให้มีประสิทธิภาพ เขียนคำตอบให้กระชับรัดกุมครบถ้วนตามประเด็นคำถาม

ในการเขียนตอบข้อสอบมักแบ่งเป็นสามส่วนหลัก ส่วนแรกเขียนหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สองเป็นการปรับข้อกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริงเพื่อให้เหตุผลสนับสนุนคำตอบ ส่วนสุดท้ายเป็นการสรุป ฟันธงคำตอบของเราว่าผิด ไม่ผิด โหมะ หรือ โหมียะนั่นเอง (ผู้เขียนไม่แนะนำให้เริ่มต้นคำตอบด้วยการฟันธงเพราะหากนักศึกษาตอบผิดจะทำให้ผู้ตรวจไม่ยอมอ่านเหตุผลต่อไป)

ถ้าข้อสอบเป็นข้อสอบตุ๊กตา (ข้อสอบที่มีตัวละครสมมุติ นายดำแดง เหลือง) ผู้เขียนแนะนำให้เขียนความรับผิดชอบของตัวละครแต่ละคนแยกเป็นคนละย่อหน้า เพื่อความชัดเจน

ถ้าข้อสอบเป็นข้อสอบบรรยาย นักศึกษาควรบรรยายบอกรายละเอียดโดยบรรยายเชิงเปรียบเทียบ และควรยกตัวอย่างประกอบเพื่อแสดงว่านักศึกษาเข้าใจเรื่องที่บรรยายจริง

การเตรียมตัวก่อนเข้าห้องสอบและการทำข้อสอบ

นักศึกษาต้องเตรียมร่างกายให้พร้อมก่อนเข้าห้องสอบ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ พักผ่อนให้เพียงพอ ไม่ควรอดนอนเพราะจะทำให้สมองไม่แจ่มใส ทำงานไม่มีประสิทธิภาพและอาจเจ็บป่วยได้ นอกจากนี้นักศึกษาต้องระวังอาหารที่รับประทานก่อนสอบไม่ให้มีรสจัดเพราะอาจทำให้ไม่สบายตัวเมื่อเข้าห้องสอบ

นักศึกษาควรเตรียมตัวเข้าห้องน้ำให้เรียบร้อย การออกไปเข้าห้องน้ำระหว่างเวลาสอบจะมีผลกระทบต่อเวลาในการเขียนตอบข้อสอบเป็นอย่างมาก อาจทำให้ทำข้อสอบไม่ทันได้

ในวันสอบนั้นทุกคนต้องเผชิญกับความเครียด ผู้เขียนแนะนำให้นักศึกษาหาที่สงบอยู่เพื่อทบทวนหลักกฎหมายก่อนเข้าห้องสอบ ไม่ควรวิตกกังวลมากนัก และไม่ควรไปถึงห้องสอบก่อนเวลาสอบนานจนเกินไปเพราะจะทำให้เสียสมาธิเมื่อเจอเพื่อน ควรทำจิตใจให้สงบมีสมาธิอยู่กับหลักกฎหมายที่ตนได้เตรียมตัวมา

เมื่อนักศึกษาเข้าห้องสอบ สิ่งแรกที่นักศึกษาควรทำ คือ อ่านข้อสอบทุกข้อก่อนลงมือทำ โดยวางแผนการตอบของตัวเองไว้คร่าว ๆ ในแต่ละข้อ ว่าข้อใดใช้มาตราใดบ้าง จากนั้นให้นักศึกษาวางแผนการใช้เวลาทำคำตอบในแต่ละข้อให้ดี ผู้เขียนแนะนำให้นักศึกษาเริ่มทำจากข้อที่มั่นใจมากที่สุดก่อนและทำข้อที่ไม่ค่อยมั่นใจทีหลัง ปกติแล้วเรามักจะเจอข้อสอบที่ทำไม่ได้อยู่บ้าง นักศึกษาต้องตั้งสติและพยายามคิดหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องเขียนอธิบายสนับสนุนคำตอบลงไปให้มากที่สุด นักศึกษาต้องตอบข้อสอบให้ครบทุกข้อเพราะหากไม่ตอบข้อใดข้อหนึ่งเลยโอกาสที่นักศึกษาจะสอบตกมีสูงมาก

เมื่อนักศึกษาสอบเสร็จออกมาจากห้องสอบไม่ควรหารือคำตอบกับเพื่อน ๆ หรือแสวงหาธงคำตอบจากที่ใด ๆ เพราะจะทำให้เกิดความวิตกกังวลกับสิ่งที่เราทำไปแล้วและไม่

สามารถแก้ไขได้จนทำให้เสียสมาธิและกำลังใจในการเตรียมตัวสอบวันถัดไป ให้นักศึกษามั่นใจว่าเราทำดีที่สุดแล้ว เดินหน้าตั้งใจอ่านหนังสือสอบวิชาถัดไป

สิ่งที่ต้องพึงระวังในการสอบ นักศึกษาต้องตระหนักไว้เสมอว่า เราเป็นนักศึกษา กฎหมายจึงไม่ควรทุจริตในการสอบ ผู้เขียนเคยมีเพื่อนร่วมชั้นเรียนทุจริตในการสอบเพราะความเคยชินติดนิสัยสมัยเรียนมัธยม ทำให้ต้องถูกพักการเรียนจนสุดท้ายต้องลาออกจากมหาวิทยาลัยไปเรียนที่อื่น ทำให้เสียชื่อเสียง ผู้เขียนรู้สึกเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นถึงแม้ว่าเราจะทำข้อสอบไม่ได้แต่ก็ขอให้รักษารักษาเกียรติยศของตนเองเอาไว้ น่าจะเป็นทางที่เหมาะสมกว่า

สุดท้ายผู้เขียนหวังว่าประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดนี้จะเป็นแนวทางสำหรับการศึกษากฎหมายให้แก่นักศึกษาได้ วิชากฎหมายเป็นวิชาแห่งความเพียรพยายาม ผู้เขียนขอให้นักศึกษาทุกคนจงมุ่งมั่นและอดทนเพื่อผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปพบกับความสำเร็จที่ทุกคนต้องการ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณคณะครูอาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ทางกฎหมายให้กับผู้เขียน

“เมื่อพยายาม ย่อมสำเร็จ”